

DOROTA ŻYWCZAK

BISKUP
KRAKOWSKI
JAN GROTOWIC
(OK. 1280-1347)

HISTORIA
HEREDITAS
ECCLESIA

Biskup krakowski Jan Grotowic

(ok. 1280–1347)

HISTORIA
HEREDITAS
ECCLESIA

TOM 20

SERIA POD REDAKCJĄ

KS. DR. HAB. ANDRZEJA BRUŹDZIŃSKIEGO, PROF. UPJPII
I DR. HAB. TOMASZA GRAFFA

MIĘDZYNARODOWY KOMITET REDAKCYJNY:

KS. PROF. DR. HAB. JACEK URBAN – PRZEWODNICZĄCY, POLSKA
MGR. PŘEMYSL BAR, PH.D., CZECHY
JUDR. MGR. GABRIEL LUKÁČ, SŁOWACJA
PROF. DR. HAB. ZDZISŁAW NOGA, POLSKA
PROF. PHDR. JIŘÍ TRÁVNÍČEK, CZECHY
KS. PROF. DR. HAB. ROBERT TYRAŁA, POLSKA
KS. PROF. DR. HAB. ANDRZEJ WITKO, POLSKA

Dorota Żywczak

Biskup krakowski Jan Grotowic

(ok. 1280–1347)

Kraków 2022

Dorota Żywczak
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
● <https://orcid.org/0000-0001-9621-0587>
✉ dorota.zywczak@doktorant.upjp2.edu.pl

© Copyright by Dorota Żywczak, 2022

Recenzent
dr hab. Wiktor Szymborski, prof. UJ

Opracowanie redakcyjne
Zofia Smęda

Projekt okładki
Paweł Sepielak

ISBN 978-83-8138-746-0 (druk)
ISBN 978-83-8138-747-7 (PDF)
<https://doi.org/10.12797/9788381387477>

Na okładce: zwornik gotyckiego chóru katedry na Wawelu
z wyobrażeniem herbu Rawicz. Fot. T. Klejdysz

Publikacja współfinansowana przez Fundację im. Świętej Królowej Jadwigi
dla Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie
Publikacja dofinansowana z subwencji dla Uniwersytetu
Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie przyznanej przez
Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w roku 2022

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 12 431-27-43, 12 421-13-87
e-mail: publishing@akademicka.pl
Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

Spis treści

Wykaz skrótów	11
Wstęp.....	13
Stan badań.....	14
Źródła	18
Cel i metoda.....	21
Konstrukcja książki.....	22
Rozdział I. Droga do biskupstwa.....	25
1. Pochodzenie i krewni oraz pierwsze lata działalności jako duchownego	25
2. Działalność polityczna do 1 października 1326 r.	37
3. Okoliczności objęcia biskupstwa	47
Rozdział II. Pasterz i rządca diecezji krakowskiej.....	69
1. Opiekun katedry i fundator.....	69
2. Rządca i gospodarz dóbr ziemskich.....	79
3. Działalność ustawodawcza i kancelaria biskupia.....	93
Rozdział III. Relacje z innymi duchownymi i zakonami.....	111
1. Episkopat polski.....	111
2. Duchowieństwo diecezjalne	129
3. Zakony.....	147
Rozdział IV. Stosunki ze Stolicą Apostolską.....	155
1. Papież	155
2. Kolektorzy papiescy	174
3. Inkwizycja papieska	186

Spis treści

Rozdział V. Polityk i dyplomata	201
1. Rola w polityce królewskiej	201
2. Wobec zakonu krzyżackiego	211
3. Aktywność po procesie warszawskim	224
Rozdział VI. Jan Grotowic w oczach następnych pokoleń	237
1. Śmierć i kult pośmiertny	237
2. Charakterystyka osobowości Jana Grotowica	248
Zakończenie	255
Aneksy	263
I. Tabele	263
II. Aneks faktograficzny	283
III. Aneks ikonograficzny	293
Bibliografia	305
Summary	337
Indeks osobowy	341

*Pamięci Dziadka,
Józefa Żywczaka*

*Et laudavit dominus villicum iniquitatis,
quia prudenter fecisset,
quia filii huius saeculi
prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.*

Lucas XVI, 8

Wykaz skrótów

- BP – *Bullarium Poloniae*
CDPL – *Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Litvaniae*
CDPr. – *Codex diplomaticus Prussicus*
KDKK – *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława*
KDKT – *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*
KDM – *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*
KDMK – *Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa*
KDPol – *Kodeks dyplomatyczny Polski obejmujący przywileje królów polskich, wielkich książąt litewskich, bulle papieskie, jako też wszelkie nadania prywatne mogące posłużyć do wyjaśnienia dziejów wewnętrznych krajowych, dotąd nigdzie nie-drukowane, od najdawniejszych czasów aż do roku 1506*
KDW – *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*
Lites – *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*
MPH – *Monumenta Poloniae Historica*
MPV – *Monumenta Poloniae Vaticana*
MVB – *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*
PSB – *Polski Słownik Biograficzny*
PrUb – *Preussisches Urkundenbuch*
VMHH – *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*
VMPL – *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae gentium que finitimarum historiam illustrantia*
ZDKK – *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej*
ZDKM – *Monografia opactwa Cystersów we wsi Mogile, cz. 2: Zbiór dyplomów klasztoru mogińskiego*
ZDM – *Zbiór dokumentów małopolskich*

Wstęp

W ostatnich latach wśród polskich mediewistów można dostrzec widoczny wzrost zainteresowania biografiami polskich biskupów średniowiecznych – w szczególności tych, którzy wyraźnie wpłynęli na historię Kościoła w Polsce czy na dzieje państwa. Efektem tych badań jest rosnące znaczenie biografistyki w polskiej mediewistyce XXI w.¹ Mimo licznych publikacji, które ukazały się w ostatnim czasie, wiele życiorysów średniowiecznych hierarchów, nawet tych najbardziej znaczących, wciąż czeka na opracowanie².

Bohaterem tej książki jest 26. biskup krakowski – Jan Grotowic herbu Rawicz (ok. 1280–1347). Ten żyjący w czasach Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego dostojnik kościelny nie doczekał się do tej pory monografii, stanowiącej pełne opracowanie biograficzne, z możliwie najszerszym naświetleniem problemów badawczych. Hierarcha ten należy do szczególnie wyrazistych, a wręcz kontrowersyjnych przedstawicieli XIV-wiecznego polskiego episkopatu i już sam ten fakt czyni jego postać godną zainteresowania. W życiorysie biskupa wciąż pozostaje kilka kwestii trudnych do ostatecznego rozstrzygnięcia, a jednocześnie niezwykle istotnych, jak chociażby data roczna urodzenia czy kluczowe powody

¹ Przegląd współczesnych metod stosowanych przy opracowywaniu tego rodzaju zagadnień badawczych przedstawiono w osobnym studium. Zob. D. Żywczak, *Jak pisać o biskupach? Kilka uwag na temat monografii biograficznych polskich biskupów średniowiecznych*, „Nasza Przeszłość”, 130 (2018), s. 53–74.

² Postulat ten popiera także Jerzy Rajman, który zwraca uwagę na małą liczbę nowoczesnych opracowań biografii biskupów krakowskich. Zob. tenże, *Związki rodzinne mieszczan krakowskich z duchowieństwem świeckim Krakowa w XIV w.*, „Kwartalnik Historyczny”, 128 (2021), nr 2, s. 513.

przeniesienia jego poprzednika, Nankera, na biskupstwo wrocławskie, co umożliwiło Grotowicowi objęcie diecezji krakowskiej. Bogaty materiał źródłowy oraz obfita literatura przedmiotu dały jednak solidną podstawę do podjęcia prac badawczych ukierunkowanych na kompleksowe opracowanie jego sylwetki. Od momentu przyjęcia przez Jana Grotowica sakry biskupiej aż po końcowe lata życia jego działalność kościelna nierozzerwalnie splatała się z aktywnością polityczną – obydwie zaś niosły ze sobą szereg wyzwań. Z jednej strony miał on swój udział w odbudowie spalonej w 1305 r. katedry wawelskiej, skodyfikował statuty kapitulne oraz rozszerzył i zaktualizował statuty synodalne, a także rozbudowywał sieć parafialną diecezji krakowskiej, z drugiej zaś mocno zaangażował się w polsko-krzyżacki proces warszawski z 1339 r. – a wszystko to przy częstych sporach z Kazimierzem Wielkim. Te okoliczności oraz szereg innych aktywności w życiu biskupa złożyły się na barwny życiorys, godny dogłębnego, wieloaspektowego studium.

Stan badań

Pierwszy szkic biografii biskupa Jana Grotowica odnajdujemy w katalogu biskupów krakowskich Jana Długosza³. Notka biograficzna tam zamieszczona jest zwięzła i treściwa, jednak pojawiają się w niej liczne błędy faktograficzne. Hierarsze poświęcono także stosunkowo dużo miejsca w *Katalogu biskupów, prałatów i kanoników krakowskich* Ludwika Łętowskiego oraz w katalogu prałatów i kanoników katedry gnieźnieńskiej Jana Korytkowskiego⁴.

W XX w. działalność Jana Grotowica cieszyła się sporym zainteresowaniem badaczy. Wśród prac poświęconych biskupowi na szczególną uwagę zasługuje obszerny artykuł Mieczysława Niwińskiego⁵. Tytuł sugeruje

³ J. Długosz, *Catalogus episcoporum Cracoviensium*, wyd. I. Polkowski, Ż. Pauli, w: *Opera Omnia*, t. 1, Cracoviae 1887, s. 411–412.

⁴ L. Łętowski, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 1, Kraków 1852; J. Korytkowski, *Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych*, t. 2, Gniezno 1883, s. 247–260.

⁵ M. Niwiński, *Biskup krakowski Jan Grotowic i zatargi jego z Włodzisławem Łokietkiem i Kazimierzem Wielkim*, „*Nova Polonia Sacra*”, 3 (1939), s. 57–99.

koncentrację jedynie na konfliktach hierarchy z młodym królem Kazimierzem, w rzeczywistości zaś autor zebrał wszystkie najistotniejsze informacje dotyczące duchownego: począwszy od pierwszych lat jego działalności politycznej, poprzez dzieła fundacyjne, aż po szczegółowe i pełne ciekawych hipotez studium sporów biskupa z monarchą, a wszystko to zwieńczył informacjami o śmierci biskupa i jego kulcie pośmiertnym. Tak szerokie ujęcie tematu wynikało zapewne między innymi z faktu, że – jak zauważył sam badacz – biskup „dotąd nie posiada porządnej monografii”⁶. W trzeciej dekadzie XXI w. praca Niwińskiego z 1939 r. domaga się aktualizacji i znacznych uzupełnień, jednak niezwykle trudno byłoby pisać o Janie Grotowicu bez powoływania się na wspomnianą publikację. Przywołany artykuł stał się podstawą biogramu biskupa autorstwa Adama Matuszka w *Polskim Słowniku Biograficznym*⁷. Badacz ten zawarł w nim jednak dodatkowo szereg istotnych uzupełnień, zwłaszcza dotyczących finansowej sfery działalności biskupa. Obydwie wzmiankowane publikacje stanowią znakomity punkt wyjścia do dalszych badań. Z kolei Anna Rybicka w swoim obszernym i ciekawym artykule skupiła się na zbadaniu pracy kancelarii Jana Grotowica i wydanych przez niego dokumentów⁸. Imponujące studium zawiera złożoną i szeroką syntezę źródłową ponad 40 dyplomów. Zestawienie ich w różnych konfiguracjach pozwoliło autorce na wyciągnięcie szeregu interesujących wniosków na temat zarówno samych dokumentów, jak i trybu pracy kancelarii biskupa. Ta sama autorka podjęła się też naszkicowania itinerarium Jana Grotowica, opatrzonego dodatkowo charakterystyką jego podróży oraz mapą, na której zaznaczono miejsca pobytu hierarchy na terenie diecezji krakowskiej⁹. Jest to kolejna związana z postacią duchownego publikacja o silnym ryśie biograficznym. Wspomniane wyżej prace przyczyniły się do znacznego przybliżenia i źródłowego naświetlenia osoby Jana Grotowica badaczom zajmującym się kwestiami, które w jakikolwiek sposób są z nim związane.

Niezwykle ważne dla powstania niniejszej pracy okazały się również publikacje podejmujące zagadnienia o odmiennej tematyce, których autorzy jednak sporo miejsca poświęcili hierarsze. Najważniejszą z nich jest

⁶ Tamże, s. 58.

⁷ A. Matuszek, *Grot (Grotowic) Jan*, w: *Polski słownik biograficzny* (dalej: PSB), t. 9, s. 15–18.

⁸ A. Rybicka, *Dokument i kancelaria biskupa krakowskiego Jana Grota (1326–1347)*, „*Roczniki Humanistyczne*”, 37 (1989), z. 2, s. 77–142.

⁹ A. Adamska, *Uwagi o itinerarium biskupa Jana Grotowica (1326–1347)*, „*Nasza Przyszłość*”, 83 (1995), s. 303–316.

monografia rodu Rawiczów pióra Jana Wroniszewskiego¹⁰. To podstawowa pozycja bibliograficzna do badań nad genealogią biskupa – zarówno najbliższej, jak i dalszej jego rodziny, pozwalająca w szerokim kontekście ocenić jego działania związane z obsadą stanowisk kościelnych na terenie Krakowa. Autor opracowania sprostował kilka wcześniejszych tez dotyczących przebiegu wczesnej kariery kościelnej duchownego¹¹. Cennym – bo zawierającym informacje na temat świeckiego otoczenia hierarchy – uzupełnieniem wspomnianej rozprawy jest praca Andrzeja Marca¹². Ustalenia zawarte w obu wspomnianych publikacjach można było ujrzyć w szerszym kontekście, sięgając do wybranych herbarzy doby przedrozbiorowej. Znalazło się wśród nich opracowanie Bartosza Paprockiego¹³, a także niezwykle cenna praca Kaspra Niesieckiego w opracowaniu Jana Nepomucena Bobrowicza¹⁴. W ramach uzupełnienia materiału źródłowego wykorzystano również herbarze Stanisława Józefa Duńczewskiego, Benedykta Chmielowskiego oraz Adama Bonieckiego¹⁵.

W trakcie sporządzania charakterystyki najbliższego otoczenia biskupa, a więc krakowskiej kapituły katedralnej, nieocenioną pomocą było opracowanie Marka Daniela Kowalskiego¹⁶. Z kolei dla badań nad rela-

¹⁰ J. Wroniszewski, *Ród Rawiczów. Warszawice i Grotowice*, „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, 85 (1992), z. 1.

¹¹ Sprostowania te niestety nie zostały należycie odnotowane ani uwzględnione w najnowszej historiografii. Najprawdopodobniej przyczyną tego jest fakt, że praca Wroniszewskiego nie dotyczy samego Jana Grotowica, nie jest więc pierwszą publikacją, do której sięga się, szukając informacji o jego karierze kościelnej. Z tego powodu w niniejszej pracy weryfikacja tych danych zostanie mocno zaakcentowana.

¹² A. Marzec, *Urzędnicy małopolscy w otoczeniu Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego (1305–1370)*, Kraków 2006.

¹³ B. Paprocki, *Herby rycerstwa polskiego przez Bartosza Paprockiego zebrane i wydane r. p. 1584*, wyd. K. J. Turowski, Kraków 1858, s. 546. Sięgając do tej publikacji, warto pamiętać o krytycznych uwagach, z jakimi odniósł się do niej Włodzimierz Dworzaczek. Zob. tenże, *Genalogia*, Warszawa 1959, s. 109–110.

¹⁴ K. Niesiecki, *Herbarz polski Kaspra Niesieckiego S.J. powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopisów, dowodów urzędowych i wydany przez Jana Nep. Bobrowicza*, t. 4, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1839, s. 291–292.

¹⁵ S. J. Duńczewski, *Herbarz wielu domow Korony Polskiej y W. X. Litewskiego: dla niezupełnego opisanie, albo opuszczenia, y wielu odmiennosci nieprzywoitych, za dawnych y pozniejszych autorow, herby z rodowitoscia wyrazajacych, nie mało dotąd ukrzywdzonych: zebraniem wielu familii we dwa tomy, częściami rzeczzone*, t. 2, Zamość 1757, s. 483; B. Chmielowski, *Zbiór krótki herbów polskich oraz wstawionych cnotą i naukami Polaków*, Warszawa 1763, s. 288; A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 7, Warszawa 1904, s. 118.

¹⁶ M. D. Kowalski, *Prłaci i kanonicy krakowskiej kapituły katedralnej od pontyfikatu biskupa Nankera do śmierci biskupa Zawiszy z Kurozwęk (1320–1382)*, Kraków 1996.

cjami biskupa z innymi duchownymi niezwykle ważny był artykuł Tomasa Gałuszki, który ukazał to zagadnienie w świetle najnowszego źródła związanego z Janem Grotowicem odkrytego w zbiorach Archivum Secretum Vaticanum¹⁷. Autor ten ściśle łączy postać duchownego z początkami inkwizycji papieskiej na terenie diecezji krakowskiej¹⁸. Prace Stanisława Szczura były zaś niezastąpioną pomocą w czasie badań nad stosunkami hierarchy z papieżami awiniońskimi i ich przedstawicielami w Królestwie Polskim (kolektorami)¹⁹. W trakcie analizowania roli biskupa krakowskiego w kształtowaniu stosunków polsko-krzyżackich niezwykle przydatne były liczne publikacje Haliny Chłopockiej i Janusza Bieniaka dotyczące polityki zakonu krzyżackiego w stosunku do Królestwa Polskiego²⁰. Szereg informacji o działalności gospodarczej i fundatorskiej biskupa zawiera też, klasyczne już, czterotomowe opracowanie dziejów diecezji krakowskiej Bolesława Kumora²¹. Cenną publikacją na temat działalności fundacyjnej hierarchy jest rozdział książki Marka Walczaka dotyczący tympanonu fundacyjnego z kościoła św. Jana Chrzciciela w Radłowie²². To między innymi na czasy Jana Grotowica przypadła odbudowa spalonej w 1305 r. katedry wawelskiej. Wyniki najnowszych badań nad skalą i charakterem prowadzonych wówczas prac budowlanych przedstawili Jakub Adamski

¹⁷ T. Gałuszka, Kolektor Piotr z Owernii i plebani versus biskup Jan Grotowic i dominikanie. Studium historyczne instrumentu notarialnego z 1333 roku ze zbiorów Archivio Secreto w Watykanie, „Przegląd Historyczny”, 105 (2014), s. 315–337.

¹⁸ Tenże, Henry Harre's „Tractatus contra beghardos”: The Dominicans and Early Fourteenth Century Heresy in Lesser Poland, tłum. M. Panz-Sochacka, Kraków 2015.

¹⁹ S. Szczur, Dyplomaci Kazimierza Wielkiego w Awinionie, „Nasza Przeszłość”, 66 (1986), s. 43–106; tenże, Współpracownicy Galbarda z Carcès, kolektora papieskiego w Polsce, w: *Homines et societas: czasy Piastów i Jagiellonów. Studia ofiarowane Antoniemu Gąsiorowskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, red. J. Bieniak i in., Poznań 1997, s. 337–344; tenże, *Annaty papieskie w Polsce w XIV wieku*, Kraków 1998.

²⁰ H. Chłopocka, Losy wyroku wydanego w 1321 r. na procesie polsko-krzyżackim w Inowrocławiu, „Roczniki Historyczne”, 31 (1965), s. 153–182; taż, *Procesy Polski z Zakonem Krzyżackim w XIV w. Studium źródłoznawcze*, Poznań 1967; J. Bieniak, *Geneza procesu polsko-krzyżackiego z lat 1320–1321 (inowrocławsko-brzeskiego)*, w: *Balticum. Studia z dziejów polityki, gospodarki i kultury XII–XVI w. ofiarowane Marianowi Biskupowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. Z. H. Nowak, Toruń 1992, s. 49–59; tenże, *Geneza procesu polsko-krzyżackiego z 1339 r.*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia”, 24 (1990), s. 23–50; tenże, *Przebieg procesu polsko-krzyżackiego z 1339 r.*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej”, 23 (1993), s. 5–22.

²¹ B. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 1–4, Kraków 1998–2002.

²² M. Walczak, *Rzeźba architektoniczna w Małopolsce za czasów Kazimierza Wielkiego*, Kraków 2006, s. 143–174.

oraz Piotr Pajor²³. Poza powyżej wspomnianymi w pracy wykorzystano szereg – zarówno nieco starszych, jak i bardziej aktualnych – zagranicznych opracowań dotyczących papieżstwa doby awiniońskiej, które ubogaciły publikację pod względem merytorycznym²⁴.

Źródła

W pracy nad biografią Jana Grotowica istotny okazał się materiał źródłowy pochodzący z zasobów licznych archiwów. Z dokumentów, które wyszły z kancelarii biskupiej, w wersji oryginalnej zachowało się ok. 10, przechowywanych głównie w zbiorach Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej²⁵. Również tam znajdują się dwie zachowane bulle papieskie (Benedykta XII i Klemensa VI) adresowane do biskupa²⁶. Pojedyncze dokumenty można znaleźć w Archiwum Opactwa Cystersów w Mogile²⁷, w kieleckim Archiwum Diecezjalnym²⁸ oraz Archiwum Klasztoru Sióstr Klarysek w Krakowie²⁹. Wśród nich szczególnie cenne są dyplomy, przy których zachowały się pieczęcie hierarchy oraz ówczesna pieczęć kapituły katedralnej. W Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie znajduje się niewydana dotąd w żadnym wydawnictwie źródłowym bułla Klemensa VI z 1345 r. z obszernym fragmentem dokumentu jego poprzednika, Benedykta XII, adresowana między innymi do biskupa krakowskiego³⁰. Warto również wspomnieć o XVII-wiecznych, przechowywanych

²³ J. Adamski, P. Pajor, *Gothic Cathedral in Cracow and the European Architecture around 1300* [w druku].

²⁴ Y. Renouard, *La papauté d'Avignon*, Paris 1954; G. Mollat, *The Popes at Avignon 1305–1378*, London 1963; J. Favier, *Les papes d'Avignon*, Paris 2006; J. Rollo-Koster, *Avignon and Its Papacy, 1309–1417: Popes, Institutions, Society*, Lanham 2015; V. Theis, *A New Seat for the Papacy: Benedict XII, Avignon, and the Comtat Venaissin*, w: *Pope Benedict XII (1334–1342): The Guardian of Orthodoxy*, ed. I. Bueno, Amsterdam 2018, s. 107–130; P. Zutshi, *The Avignon Popes and Their Chancery: Selected Essays*, Firenze 2021.

²⁵ Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej, perg. 103, 117, 118, 119, 120, 121.

²⁶ Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej, perg. 116 i 117.

²⁷ Archiwum Opactwa Cystersów w Mogile, perg. 65, 68 i 71.

²⁸ Archiwum Diecezjalne w Kielcach, perg. 4.

²⁹ Archiwum Klasztoru Sióstr Klarysek w Krakowie, perg. 71.

³⁰ Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów, nr zespołu: 528/1/0, sygn. 87.

w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, aktach wizytacji kaplicy pw. św. Jana Ewangelisty (obecnej kaplicy biskupa Andrzeja Załuskiego, zwanej też kaplicą biskupa Grota) w katedrze wawelskiej. Źródła te wskazują na rozwinięty w tamtym okresie kult zmarłego hierarchy³¹.

Oprócz materiałów rękopiśmiennych bazę źródłową opracowania stanowią dokumenty wydane w wydawnictwach źródłowych. Dla części poświęconej relacjom Jana Grotowica z papieżami i królem Kazimierzem Wielkim najistotniejsze były źródła pochodzące z *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia...*, których istotnym uzupełnieniem były rejestry z *Bullarium Poloniae*³². W pracy wykorzystano również dokumenty wydane w *Monumenta Poloniae Vaticana* (t. 1–3; zwłaszcza w t. 3, zawierającym część biskupich suplik³³), *Kodeksie dyplomatycznym katedry krakowskiej św. Wacława* (t. 1 i 2)³⁴ oraz *Zbiorze dokumentów katedry i diecezji krakowskiej* (t. 1)³⁵. Z perspektywy działań hierarchy jako polityka szczególnie istotna jest publikacja *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*, zwłaszcza część zawierająca zeznania biskupa złożone w czasie procesu warszawskiego³⁶. Dzięki pracy XVI-wiecznego krakowskiego kanonika Szymona Starowolskiego zachowała się treść dwóch poświęconych hierarsze inskrypcji pamiątkowych z dawnej kaplicy pw. św. Jana Ewangelisty w katedrze wawelskiej, z których do dnia dzisiejszego przetrwała tylko jedna³⁷. Wśród materiałów źródłowych nie zabrakło również XVII- i XVIII-wiecznej twórczości literackiej:

³¹ Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, AV Cap 43.

³² *Bullarium Poloniae* (dalej: BP), t. 1: 1000–1342, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Romae 1982; BP, t. 2: 1342–1378, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Romae 1985; *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia: maximam parte non dumedita ex tabularis Vaticanis deprompta collecta ac serie chronologia disposita* (dalej: VMPL), t. 1: *Ab Honorio III PP. usque ad Gregorium PP. XIII 1217–1409*, wyd. A. Theiner, Romae 1860.

³³ *Monumenta Poloniae Vaticana* (dalej: MPV), t. 1: *Acta Camerae Apostolicae 1207–1344*, wyd. J. Ptaśnik, Cracoviae 1913; MPV, t. 3: *Analecta Vaticana 1202–1366*, wyd. J. Ptaśnik, Cracoviae 1914.

³⁴ *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława* (dalej: KDKK), t. 1, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1874; KDKK, t. 2, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1883.

³⁵ *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej* (dalej: ZDKK), t. 1: 1063–1415, wyd. S. Kuraś, Lublin 1965.

³⁶ *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*, t. 1 (dalej: Lites I), wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1855; *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*, t. 2 (dalej: Lites II), wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1892.

³⁷ S. Starowolski, *Vitae Antistitum Cracoviensium*, Cracoviae 1655, s. 84–[90].

Kaspra Cichockiego³⁸, Piotra Hiacynta Pruszcza³⁹ oraz Floriana Jaroszewicza⁴⁰, u których postać Jana Grotowica znalazła poczesne miejsce.

Działalność ustawodawczą hierarchy omówiono, opierając się na XIX-wiecznej edycji jego statutów kapitulnych i synodalnych. W 1978 r. Jakub Sawicki zwrócił uwagę na pilną potrzebę krytycznej reedycji średniowiecznych statutów kapitulnych i synodalnych diecezji krakowskiej⁴¹. Badania nad działalnością Jana Grotowica związaną z ustawodawstwem pozwoliły wyciągnąć wniosek, że postulat ten jest rzeczywiście trafny. W trakcie kwerendy ustalono, że w zbiorach Książnicy Cieszyńskiej znajduje się kodeks zawierający XV-wieczny odpis statutów synodalnych wydanych przez hierarchę. W niniejszej pracy istnienie tej kopii biskupich ustaw zostało jedynie zasygnalizowane; odpis ten wymaga osobnego studium kodykologiczno-edytorskiego, koniecznie skoordynowanego z już istniejącą edycją statutów oraz ukazującego ten pomnik średniowiecznego ustawodawstwa synodalnego na tle innych, zwłaszcza wcześniejszych.

³⁸ K. Cichocki, *Alloquiorum Osiecensium sive variorum familiarum sermonum libri quinque. In quibus praeter examen Anatomiae Cichocianae, pro Societate IESU ante triennium editae, Haereticismi, progres sus, et regressus, siue fluxus et refluxus repentini, praecipue per Regnum Poloniae, Magnum Ducatum Lituaniae, et alias adiacentes prouincias in amplissimis familiis historice narrantur. Tum eiusdem propositi continuatio, Angliam, Germaniam, Galliam, Hungariam, Silesiam, Morauiam percurrit, ad extremum et ipsam attingit Italiam. Ad laudem Dei omnipotentis. Ad consolationem Catholicarum, et confusionem omnium quotquot sunt Haereticorum, et Schismaticorum, Cracoviae 1615*, s. 135.

³⁹ P. H. Pruszc, *Forteca duchowna Królestwa Polskiego: z żywotów świętych, tak iuż Kanonizowanych y Beatyfikowanych, iako też świętobliwie żyjących Patronów Polskich; także z Obrazów Chrystusa Pana, y Matki iego Przenaświętszey, w Oyczyźnie naszey cudami wielkiemi słynących, Cracoviae 1662*, s. 121.

⁴⁰ F. Jaroszewicz, *Matka Świętych Polska albo żywoty świętych, błogostawionych, wielbnych, świętobliwych, pobożnych Polaków i Polek. Wszelkiego stanu i kondycji każdego wieku od zakrzewionej w Polsce chrześcijańskiej wiary osobliwą życia doskonałością słynących. Z różnych autorów i pism tak polskich jako i cudzoziemskich zebrane i spisane, Cracoviae 1767*, s. 382–383.

⁴¹ J. Sawicki, *Kilka uwag o źródłach do dziejów archidiecezji krakowskiej*, „Prawo Kanoniczne: Kwartalnik Prawno-Historyczny”, 21 (1978), z. 1–2, s. 10–11.

Cel i metoda

Głównym celem niniejszego opracowania jest możliwie kompleksowe przedstawienie sylwetki biskupa krakowskiego Jana Grotowica. Realizując to założenie, po pierwsze zgromadzono w ramach monografii rozproszonej materiał biograficzny dotyczący hierarchy, a po drugie zaktualizowano i niekiedy sprostowano błędne informacje biograficzne, które pojawiły się w literaturze przedmiotu. Metody badawcze, jakie wybrano – indukcyjna analiza źródeł oraz ich dedukcyjna synteza, jak również metoda porównawcza – pozwoliły na osiągnięcie wyznaczonego celu.

Książka wpisuje się w rozkwitający w ostatnich dekadach rodzaj prac historycznych, jakimi są monografie biograficzne polskich biskupów średniowiecznych⁴². Stał się on na tyle popularny i jest rozwinięty w takim stopniu, że można już mówić o pewnej systematyce owych publikacji⁴³. Mimo dużej szablonowości opracowania tego typu zachowują jednak pewną dozę wyjątkowości, wynikającą z unikalności i niepowtarzalności ścieżki życiowej każdego z hierarchów, która domaga się indywidualnego potraktowania.

Można mówić o klasyfikacji struktur biskupich biografii, jednak w każdym kolejnym przypadku konstrukcja pracy jest niepowtarzalna, bo podporządkowana potrzebie jak najpełniejszego zaprezentowania sylwetki duchownego. Z tej perspektywy praca ta w klasyfikacji rodzajów struktur monografii biograficznych polskich biskupów średniowiecznych reprezentować będzie model problemowy⁴⁴. Oznacza to, że poszczególne

⁴² Zob. przyp. 1.

⁴³ Tendencję tę szczegółowo charakteryzuje Leszek Zygmunt we wstępie do kolejnej tego rodzaju publikacji, omawiając stan badań nad szeroko rozumianą biografistyką średniowiecznych polskich biskupów. Zob. tenże, *Biskup Jakub z Kurdwanowa herbu Syrokomla (ok. 1350–1425)*, Toruń 2020, s. 10–14. Zamieszcza tam również wykaz prac o takim charakterze, które powstały w ciągu ostatnich ponad 100 lat. Więcej na temat klasyfikacji i charakterystyki tego rodzaju opracowań zob.: A. Radziwiński, *Badania nad strukturami kościelnymi i duchowieństwem w Polsce średniowiecznej. Zarys problematyki*, w: *Pytania o średniowiecze. Potrzeby i perspektywy badawcze polskiej mediewistyki*, red. W. Fałkowski, Warszawa 2001, s. 78; M. Koczerska, *Biskup w Polsce późnego średniowiecza na tle porównawczym*, w: *Kolory i struktury średniowiecza*, red. W. Fałkowski, Warszawa 2004, s. 126–127.

⁴⁴ Zob. D. Żywczak, *Jak pisać...*, s. 61. O modelu problemowym można mówić w odniesieniu do takich rozpraw, jak: T. Pietras, *„Krwawy wilk z pastorałem” – biskup krakowski Jan zwany Muskatą*, Warszawa 2001; M. Koczerska, *Zbigniew Oleśnicki i Kościół*

rozdziały zawierają konkretne zagadnienia problemowe (w pewnym oderwaniu od ścisłej chronologii), składające się razem niczym mozaika na życiorys biskupa. Pozwala to spojrzeć na biografię duchownego jak na zbiór wątków, z których każdy zasługuje na osobną, zindywidualizowaną analizę, a jednocześnie pozostaje w nierozzerwalnej łączności z całością.

Konstrukcja książki

Niniejsza praca została podzielona na sześć rozdziałów.

Celem pierwszego z nich jest przybliżenie genealogii biskupa i analiza jego życiorysu do momentu objęcia przez niego biskupstwa krakowskiego. Przedstawię w nim hipotezy narosłe w literaturze przedmiotu wokół okoliczności nominacji duchownego na biskupstwo krakowskie oraz podejmę próbę scharakteryzowania pozycji, jaką Jan Grotowic zajmował wśród krakowskich duchownych w momencie, gdy przejmował rządy nad diecezją.

Drugi rozdział ukaze, w jaki sposób ordynariusz wypełniał swoje podstawowe obowiązki jako biskup. Zobrazuję jego wkład w krzewienie pobożności w diecezji w ramach działalności fundacyjnej oraz przedstawię, w jaki sposób zarządzał przysługującymi mu dobrami materialnymi. W tej części książki postaram się również przybliżyć aktywność Grotowica na polu władzy ustawodawczej. Przyjrę się także funkcjonowaniu jego kancelarii oraz tekstom wydanych przez niego statutów kapitułnych i synodalnych.

W trzecim rozdziale skupię się na pokazaniu relacji dostojnika z innymi duchownymi. Najpierw przybliżę jego stosunki z przedstawicielami ówczesnego polskiego episkopatu, zwłaszcza z kolejnymi arcybiskupami gnieźnieńskimi, oraz z biskupem Nankerem. W dalszej części skoncentruję się na relacjach Grotowica z duchowieństwem diecezjalnym, ze szczególnym uwzględnieniem jego najbliższego otoczenia, które stanowili członkowie krakowskiej kapituły katedralnej. Następnie ukazę relacje ordynariusza z przedstawicielami zakonów.

Czwarty rozdział poświęcę stosunkom Jana Grotowica ze Stolicą Apostolską. W pierwszej kolejności poddam analizie jego relacje z trze-

krakowski w czasach jego pontyfikatu (1423–1455), Warszawa 2004; N. Nowakowska, *Królewski kardynał. Studium kariery Fryderyka Jagiellończyka (1468–1503)*, Kraków 2011.

ma kolejnymi papieżami awiniońskimi: Janem XXII, Benedyktem XII oraz Klemensem VI. Zobrazuję przy tym charakter zależności lokalnego krakowskiego Kościoła od ówczesnego centrum życia kościelnego. W następnym podrozdziale postaram się udzielić odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób biskup budował swoje relacje z papieskimi wysłannikami w Królestwie Polskim. W tej części pracy omówię również genezę i początki papieskiej inkwizycji w Polsce, a szczególnie w Małopolsce.

W przedostatnim rozdziale opracowania skoncentruję się na ukazaniu Jana Grotowica jako polityka i dyplomaty. Ukazę stosunek biskupa do zakonu krzyżackiego oraz rolę, jaką odegrał w polsko-krzyżackim procesie warszawskim z 1339 r. Skupię się również na jego relacjach z Kazimierzem Wielkim. W końcowym podrozdziale przedstawię hierarchę jako królewskiego dyplomatę w Awinionie.

Ostatni rozdział traktować będzie o okolicznościach śmierci Jana Grotowica oraz rozwoju jego kultu pośmiertnego. Dodatkowo, w odpowiedzi na postulat recenzentów opublikowanych w ostatnich dekadach monografii biograficznych polskich średniowiecznych biskupów, zawierać on będzie próbę naszkicowania profilu psychologicznego hierarchy – w oparciu o treść wszystkich rozdziałów poprzedzających tę część pracy.

Książkę zamknę aneks zawierający między innymi kalendarium życia biskupa oraz bogaty materiał ikonograficzny.

*

W czasie przygotowywania tej publikacji spotkałam się ze wsparciem wielu Osób, które na różne sposoby służyły mi swoją pomocą. Serdecznie dziękuję Promotorowi mojej pracy doktorskiej – o. dr. hab. Tomaszowi Gałuszce OP, prof. UPJPII, za opiekę merytoryczną oraz szereg błyskotliwych, bezcennych wskazówek; dr. hab. Tomaszowi Graffowi – za dzielenie się ze mną swoją szeroką wiedzą i doświadczeniem badawczym oraz czuwanie nad rzetelnością prowadzonych przeze mnie badań; dr. hab. Sławomirowi Dryi – za życzliwość i słowa wsparcia; recenzentom mojej rozprawy doktorskiej: dr Annie Adamskiej, dr. hab. Wiktorowi Szyborskiemu, prof. UJ oraz dr. hab. Leszkowi Zygnierowi, prof. PUZ – za wszelkie uwagi i sugestie poprawek, bez których książka ta byłaby znacznie uboższa; dr. Tomaszowi Babnisowi – za to, że jako filolog klasyczny zawsze chętnie służył mi swoją pomocą i doświadczeniem; dr. hab. Jakubowi Adamskiemu oraz dr. Piotrowi Pajorowi – za udostępnienie mi maszynopisu

Wstęp

przygotowywanej przez nich publikacji *Gothic Cathedral in Cracow and the European Architecture around 1300*, dzięki czemu zapoznałam się z najnowszymi ustaleniami dotyczącymi faz odbudowy świątyni; paniom pracującym w Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej oraz Archiwum Opactwa Cystersów w Mogile – za pomoc w kwerendzie naukowej w trudnych czasach pandemii; Annie Magierze, Pawłowi Magierze, Janowi Bulałkowi oraz Danielowi Markowi – za wsparcie, porady i wspólną naukową przygodę; Fundacji im. Świętej Królowej Jadwigi dla Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie oraz ks. prof. dr. hab. Jackowi Urbanowi za życzliwość i wsparcie w wydaniu tej książki, a także wszystkim, którzy wierzyli w pomyślne zakończenie tego przedsięwzięcia i interesowali się postępami w pisaniu – Koleżankom i Kolegom z pracy, Przyjaciołom oraz Rodzeństwu.

Bibliografia

Źródła

Rękopiśmienne

CIESZYN, KSIĄŻNICA CIESZYŃSKA

rkps DD V7

KIELCE, ARCHIWUM DIECEZJALNE

perg. 4

KRAKÓW, ARCHIWUM OPACTWA CYSTERSÓW W MOGILE

rkps 25

perg. 65, 68, 71

KRAKÓW, ARCHIWUM KLASZTORU SIÓSTR KLARYSEK

perg. 71

KRAKÓW, ARCHIWUM KRAKOWSKIEJ KAPITUŁY KATEDRALNEJ

perg. 103, 117, 118, 119, 120, 121

KRAKÓW, ARCHIWUM KURII METROPOLITALNEJ W KRAKOWIE

AV Cap 43

KRAKÓW, ARCHIWUM POLSKIEJ PROWINCJI DOMINIKANÓW

nr zespołu: 528/1/0, sygn. 83, 87

KRAKÓW, BIBLIOTEKA CZARTORYSKICH

Teki Naruszewicza, t. 5

KRAKÓW, BIBLIOTEKA JAGIELLOŃSKA

rkps dypl. 200

rkps 3452

WATYKAN, ARCHIVUM SECRETUM VATICANUM

Instrumenta Miscellanea, vol. 5530

Reg. Vat., t. 138, f. 106v–107, nr 344

WATYKAN, BIBLIOTECA APOSTOLICA VATICANA

Ms. Cod. Vat. Lat. 13119

Drukowane

- Abraham W., *Sprawozdanie z poszukiwań w archiwach i bibliotekach rzymskich, a szczególnie w Archiwum Watykańskim. O materyałach do dziejów polskich w wiekach średnich*, „Archiwum Komisji Historycznej”, 5 (1889), Dodatek nr 1: 1344, 24 października, Awinion. Klemens VI do Kazimierza W. w sprawie zatargów jego z biskupem krakowskim, s. 57–58.
- Acta Borussica ecclesiastica, civilia, literaria oder sorgfältige Sammlung allerhand zur Geschichte des Landes Preussen gehöriger Nachrichten, Urkunden, Schriften und Documenten*, t. 1, wyd. Ch. G. Eckart, Leipzig–Königsberg 1730.
- Acta Capitulorum Generalium Ordinis Praedicatorum*, t. 2: *Ab anno 1304 usque ad annum 1378*, w: *Monumenta Ordinis Praedicatorum Historica*, t. 4, oprac. B. M. Reichert, Romae 1899.
- Bullarium Poloniae*, t. 1: 1000–1342, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Romae 1982.
- Bullarium Poloniae*, t. 2: 1342–1378, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Romae 1985.
- Cichocki K., *Alloquiorum Osiecensium sive variorum familiarum sermonum libri quinque. In quibus praeter examen Anatomiae Cihocianaee, pro Societate IESU ante triennium editae, Haereticismi, progressus, et regressus, siue fluxus et refluxus repentini, praecipue per Regnum Poloniae, Magnum Ducatum Lituaniae, et alias adiacentes provincias in amplissimis familiis historice narrantur. Tum eiusdem propositi continuatio, Angliam, Germaniam, Galliam, Hungariam, Silesiam, Morauiam percurrit, ad extremum et ipsam attingit Italiam. Ad laudem Dei omnipotentis. Ad consolationem Catholicarum, et confusionem omnium quotquot sunt Haereticorum, et Schismaticorum*, Cracoviae 1615.
- Codex diplomaticus Prussicus: Urkunden-Sammlung zur ältern Geschichte Preussens aus dem Königl. Geheimen Archiv zu Königsberg nebst Regesten*, t. 3, wyd. J. Voigt, Königsberg 1848.
- Codex diplomaticus Regni Poloniae Et Magni Ducatus Lituaniae: In Quo Pacta, Foedera, Tractatus Pacis, Mutuae Amicitiae, Subsidiarum, Induciarum, Commerciorum Nec Non Conventiones, Pactiones, Concordata, Transactiones, Declarationes, Statuta, Ordinationes, Bullae, Decreta, Edicta, Rescripta, Sententiae Arbitrales, Infeudationes, Homagia Pacta Etiam Matrimonialia Et Dotalia Literae Item Reversales, Concessionum, Libertatis, Immunitatis, Donationum, Oppignorationum, Renuntiationum, Erectionum, Obligationum, Venditionum, Emptionum, Permutationum, Cessionum Protestationum Aliaque Omnis Generis Publico Nomine Actorum, Et Gestorum Monumenta Nunc Primus ex Archivis Publicis Ervta ac in lucem protracta rebus ordine chronologio dispositis exhibentur*, t. 4, wyd. M. Dogiel, J. Kanter, Vilnae 1764.
- Codex diplomaticus universitatis studii generalis Cracoviensis: continet privilegia et documenta quae res gestas Academiae eiusque beneficia illustrant. Pars 1: pertinet ab Anno 1365 usque ad Annum 1440*, red. Ż. Pauli, Cracoviae 1870.
- Codex Iuris Canonici: Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus. Praefatione, fontium annotatione et indice analytico-alphabetico ab emō Petro Gasparri auctus*, Romae 1918.
- Corpus inscriptionum Poloniae*, t. 8, red. Z. Perzanowski, z. 1: *Katedra krakowska na Wawelu*, oprac. A. Perzanowska, red. R. M. Zawadzki, Kraków 2002.

Jan Grotowic, Bishop of Kraków (ca. 1280–1347)

Summary

The book constitutes a biography of a 14th-century Polish bishop – one of the most intriguing and controversial representatives of the Polish episcopacy of that time. Born to an influential family, Jan Grotowic gradually developed his ecclesiastical career to finally become the second most important hierarch among Polish bishops, as well as a royal representative at the papal court in Avignon, thus becoming the most prominent member of the Rawicz family throughout the whole period of the Middle Ages.

In this publication the author aimed at gathering all scattered pieces of information concerning Jan Grotowic, as well as at presenting possibly the most comprehensive picture of his life and career, but also at revisiting some widely accepted yet not verified data and beliefs concerning his biography. The source material of this book covers not only the hierarch's lifetime, but also a few centuries after his death, following the growth and development of his posthumous cult, which flourished in the 16th and 17th centuries.

The exact date of the clergyman's birth is still unknown. However, on the basis of the canon law documents and chosen events from his life, it was possible to estimate that he must have been born between 1280 and 1286, since he participated in some important political events in 1307 and must have been at least 30 years old when he was enthroned as bishop of Kraków in 1326. Born to the Rawicz family, he was a son of Mateusz Grot, a Kraków castellan of 1310–1313. Bishop Jan's brothers (Goworek, Sięgniew and Jakub) also became royal officials, which strengthened the family's influence in Kraków political circles. As a young clergyman, Jan Grotowic

studied canon law in Bologna, where he received master's degree. During his early ecclesiastical career he was made a canon of Reggio (near Modena), Kraków, Włocławek, Poznań, Gniezno, as well as a schoolman of Skalbmierz and a parson of the church of Blessed Virgin Mary in Kraków. Meanwhile, he developed his political career as the king Ladislaus the Short's (Władysław Łokietek's) chancellor of Kujawy since 1318. He was engaged in the politics of the Kingdom of Poland – at that time it involved talks and negotiations with the State of the Teutonic Order, which turned out to be Poland's problematic neighbour.

Jan Grotowic was enthroned as bishop of Kraków on 1 October 1326. Since that moment he was responsible for both spiritual and financial status of the Kraków diocese. At that time the Wawel Cathedral of St. Stanislaus and St. Wenceslaus was being rebuilt after the fire of 1305. The hierarch's contribution to this enterprise was significant: during his episcopal pontificate the cathedral gained several new chapels (including the chapel of St. John the Evangelist, which the bishop himself funded) and the new, gothic choir. Grotowic left his evident mark on the cathedral's vault in the form of a closer adorned with his family coat of arms, Lady on a Bear (Panna na Niedźwiedziu). The bishop funded and founded many churches and parishes in his diocese, including those in Radłów, Chomentów, Chobrzany and Dobrowoda. As a feudal lord, Grotowic took good care of the diocese's possessions by establishing new villages (which were to provide a source of income in the future) and legal arguments against those who, in his opinion, encroached on the bishop's right to his property (mainly tithes). The clergyman, educated in canon law, proved to be a capable lawyer when he issued capitulary statutes in 1328 and synodal statutes in 1331 – one of the oldest legal rules of the Kraków diocese.

The author of the book aimed at presenting Jan Grotowic not only as an entity, but also as a bishop surrounded by a number of other clergymen, with all bonds and relationships that it entailed. In general, he did not enter into serious conflicts with other hierarchs, but at the same time followed his own ecclesiastical and political visions, which did not always align with those of other Polish bishops or the archbishop. Research on his relations with the clergy of the Kraków cathedral chapel revealed that he surrounded himself with a number of trusted priests, many of whom were his kinsmen. Grotowic's approach to parish priests of the Kraków diocese was slightly different: many sources show that he was engaged in many financial arguments with them, including the one, which resulted in the priests' complaint sent to pope Benedict XII. Not much is known

about the hierarch's relations with religious orders. However, he is considered to be a benefactor of the Dominican and Cistercian Orders.

Papal documents addressed to Jan Grotowic or related to him proved to be a rich source of information on the bishop's problems, but also on his personality. He did not hesitate to address the Apostolic See each time he encountered troubles or difficulties that were hard to solve on the local level. However, the popes received also some letters that reflected badly on the bishop. A few of them were sent to Avignon by Peter de Alvernia – papal collector in Poland. Nonetheless, Jan Grotowic managed to build exemplary, full of trust relations with Peter's successor, Galhard de Carceribus, which shows him in still another perspective. Jan Grotowic's episcopal pontificate was a restless period in terms of heterodoxical movements. Pope John XXII was not indifferent to such appearances and designated first papal inquisitors in Poland in 1318. What's more, in 1327 he allowed to designate further ones in the area of the whole Kingdom of Poland. Soon afterwards, a Prague Dominican Henry Harrer wrote his *Tractatus contra beghardos*, where he addressed the issue of heresy in the Kraków diocese. However, not much is known about the bishop's approach to all these occurrences.

Politics was an area of Jan Grotowic's activity since the times of his early ecclesiastical career. He was a trusted man in the political circles of king Ladislaus the Short. It is believed that it resulted in his particular hostility towards the Teutonic Order. His position as a politician changed when Ladislaus's son, Casimir the Great (Kazimierz Wielki), ascended the throne. The young king's political visions, ambitions and tactics differed from those of his father and the bishop found them hard to accept. Casimir and Grotowic entered into a series of conflicts, which did not stop at the local level, but involved even the papacy. The atmosphere between the king and the bishop changed during the Polish-Teutonic Warsaw trial of 1339. Satisfied with the king's sudden anti-teutonic strategy, Grotowic supported it in many ways. One of them was to represent the king in front of Benedict XII in Avignon after the trial had been won by the Kingdom of Poland and the pope was the one to approve the final sentence. However, it was done only partially, which disappointed the bishop and resulted in his withdrawal from politics.

The final part of the book is devoted to the issues concerning Jan Grotowic's death and posthumous cult. The bishop died on 8 August 1347 in Warzeńczyce. Buried in St. John the Evangelist's chapel in the Wawel cathedral, he was exhumed in 1522 to be moved to a new grave funded

Summary

by his kinsman, Sylwester Ożarowski. The bishop's remains were found in good condition and reportedly smelled of violets. Since that time the clergyman was perceived as blessed, or even saint. This perception of him was reflected in the 17th- and 18th-century Polish religious and hagiographical literature. Jan Grotowic's burial place was redecorated many times to finally take the form of a secluded corner with the bishop's marbled monument towering above his tombstone.

Keywords: Jan Grotowic, bishop, Kraków, Kraków diocese, pope, Avignon

„Monografia stanowi bardzo udaną próbę przybliżenia sylwetki Jana Grotowica – postaci nie tylko barwnej, lecz także ważnej dla dziejów zarówno Kościoła, jak i XIV-wiecznej Polski. Książka została oparta na bardzo rozległej kwerendzie archiwalno-bibliotecznej. Spożytkowano w niej zarówno źródła drukowane, jak i rękopiśmienne – i to niejednokrotnie jak dotąd niewykorzystane przez badaczy, co w odniesieniu do wieku XIV stanowi godne odnotowania osiągnięcie. Rozprawa ta wprowadza do obiegu naukowego szereg istotnych spostrzeżeń dotyczących diecezji krakowskiej pod rządami Jana Grotowica i uwag odnośnie do początków inkwizycji na ziemiach polskich czy też nowych ustaleń na temat pośmiertnego kultu biskupa. Całość dopełniają dobrze dobrane materiały ikonograficzne, a także zestawienia informacji zebrane w tabele, które w wielu przypadkach znacząco ułatwiają śledzenie narracji. Autorka wykazała się bardzo dobrą znajomością literatury przedmiotu obejmującej wiele różnych dziedzin, od genealogii aż po dzieje historii gospodarczej”.

(Z recenzji dr. hab. Wiktora Szymborskiego, prof. UJ)

Bohaterem niniejszego opracowania jest 26. biskup krakowski – Jan Grotowic herbu Rawicz (ok. 1280–1347). Ten żyjący w czasach Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego dostojnik kościelny nie doczekał się do tej pory monografii stanowiącej pełne opracowanie biograficzne, z możliwie najszerszym naświetleniem problemów badawczych. Hierarcha ten należy do szczególnie wyrazistych, a wręcz kontrowersyjnych przedstawicieli XIV-wiecznego polskiego episkopatu i już sam ten fakt czyni jego postać godną zainteresowania. Niniejsza książka wpisuje się w rozkwitający w ostatnich dekadach gatunek prac historycznych jakimi są monografie biograficzne polskich biskupów średniowiecznych.

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie

<https://akademicka.pl>

